

2. Зеленко І.П. Дискусійні питання правотворчості на черговому етапі судової реформи. *Наукові записки. Серія: Право.* 2020. Вип. 8. С. 9–13.

3. Висновки за результатами проведення Моніторингу стану незалежності суддів в Україні – 2012, його обговорення на «круглому столі» та на засіданні Ради суддів України. URL: <http://court.gov.ua/969076/visnovki1>

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ

Столяр К. І.

*студентка 3 курсу, юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів як обов'язкової умови існування правової держави та громадянського суспільства, визнання головним обов'язком держави утвердження та забезпечення прав і свобод людини зумовлюють актуальність даного дослідження. Провідним елементом цих органів є органи охорони правопорядку.

На думку Ю. Шемшученка, правопорядок – це суспільний порядок, заснований на праві [1, с. 48]. О. Скакун вказує на зв'язок між правопорядком і законністю, характеризуючи правопорядок як стан (режим) упорядкованості, урегульованості та погодженості суспільних відносин на основі норм права, що складається в умовах реалізації законності, виявляється в правомірній поведінці суб'єктів права та забезпечується державою [2, с. 631]. О. Гулягін при цьому підкреслює, що забезпеченням правопорядку забезпечується і законність [3, с. 8]. О. Джураєва стверджує, що характерними ознаками правопорядку є додержання чинних законів, правил поведінки усіма суб'єктами правовідносин, можливість вільної реалізації наданих прав і добровільного виконання покладених обов'язків [4, с. 443].

Насамперед, правопорядок сприймається як ідеальний стан суспільних відносин, але цього в реальному житті поки що не вдалось досягти, що, у свою чергу, обумовлює необхідність існування державних структур, діяльність яких має бути спрямована на забезпечення прийняттого для суспільства рівня правопорядку.

Ю. Полянський зазначає, що у широкому розумінні правоохоронна функція держави становить предмет відання усіх гілок державної влади та органів, що входять до їх складу, а у вузькому (буквальному) розумінні вона притаманна спеціалізованим державним структурам та їх органам, які прийнято називати правоохоронними [5, с. 33].

Однак, аналіз наявної законодавчої бази свідчить про те, що поняття «правоохоронні органи» є узагальнюючим: в широкому розумінні воно включає в себе практично всі державні органи, перш за все це, переважно, органи виконавчої влади, які тим чи іншим чином займаються правоохоронною діяльністю.

З огляду на таку термінологічну невизначеність, підтримуємо позицію голови комісії Конституційної Асамблеї з питань правоохоронної діяльності В. Тація щодо вживання поняття «правоохоронні органи» лише як узагальнюючого наукового поняття та здійснення поділу системи цих органів залежно від їх конкретних функцій та призначення в механізмі охорони права на: 1) органи охорони правопорядку; 2) контрольні (юрисдикційні) органи виконавчої влади; 3) органи охорони Конституції та державного контролю. Учений, характеризуючи першу складову правоохоронних органів – органи охорони правопорядку, вказує, що вони належать до органів виконавчої влади; правоохоронна функція для них є основною й тому вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав і свобод людини та охорону правопорядку; у зв'язку з вище зазначеним вони мають право легального застосування примусу, що зумовлює особливості їх статусу, накладає на працівників цих органів особливі вимоги щодо фахової підготовки, психологічних і моральних якостей; мають у своєму складі озброєні формування. До органів охорони правопорядку учений пропонує включити: органи внутрішніх справ; Службу безпеки України; військову службу правопорядку; митну та податкову служби; пенітенціарну службу; управління державної охорони [6]. Близькою до вищезазначеної є позиція Ю. Полянського, який вважає за доцільне замінити назви: «правоохоронна діяльність» на «діяльність щодо охорони правопорядку», а «правоохоронний орган» – на «орган охорони правопорядку» відповідно до сучасної назви Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Науковець вказує на необхідність визначення системи органів охорони правопорядку. На його думку, не можна визнати доцільним, що перелік зазначених органів, до того ж неповний, міститься не в законі, який визначає їх статус (як, наприклад, щодо судів, то їх статус визначений окремим Законом України «Про судоустрій та статус суддів»), а в ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Ним до правоохоронних віднесені органи прокуратури, внутрішніх справ,

Служби безпеки, військової служби правопорядку, органи, що входять до системи виконання покарань, але крім них також органи державної податкової служби, рибоохорони, державної лісової охорони та інші органи (без конкретизації останніх), які здійснюють правозастосовні чи правоохоронні функції. Науковець влучно акцентує увагу на тому, що останнє словосполучення не витримує жодної критики, адже застосування норм права здійснюється усіма державними органами, наділеними владними повноваженнями, тоді як правоохоронну діяльність (у інтерпретації Ю. Полянського, діяльність з охорони правопорядку) лише деякі з них. Науковець пропонує взяти за основу співвідношення правоохоронних та інших функцій в діяльності державних структур і за наслідками такого аналізу до числа органів охорони правопорядку віднести ті з них, для яких відповідні завдання і функції є єдиними або основними. Основними їх ознаками учений визначає: приналежність до виконавчої гілки влади (крім прокуратури); функціонування на основі принципу централізації у складі відповідних систем державних органів та на основі єдиноначальності; застосування дисциплінарних статутів та інших нормативно-правових актів для забезпечення встановленого порядку несення служби; вони є об'єктами судового контролю і прокурорського нагляду. Посадовим особам органів охорони правопорядку властивий особливий статус, вони мають персональні звання, чини, ранги з відповідними доплатами до посадових окладів, право і обов'язок носити формений одяг при виконанні службових обов'язків, право застосовувати примусові заходи до порушників у встановленому законом порядку і з додержанням передбачених законом гарантій прав громадян, застосовувати технічні засоби припинення злочинів та інших правопорушень, затримувати правопорушників, у крайніх випадках і в порядку, передбаченому законом, застосовувати вогнепальну зброю. Ю. Полянський також додає, що до посадових осіб органів охорони правопорядку висуваються підвищені вимоги щодо стану здоров'я і психологічної витривалості, перед зарахуванням на службу здійснюється спеціальна перевірка їх добросовісності.

У цілому поділяючи вищезазначені підходи щодо необхідності виокремлення у окрему групу такої складової правоохоронних органів як органи охорони правопорядку, вважаємо за необхідне здійснити деякі уточнення. Так, на нашу думку, до них слід віднести як органи виконавчої влади – органи внутрішніх справ і прикордонну службу, Службу безпеки України, органи військової служби правопорядку, пенітенціарну службу, управління державної охорони, структурні підрозділи Міністерства доходів і зборів України, що утворене в результаті реорганізації Державної податкової служби України та

Державної митної служби України, так і органи прокуратури. Останні є і органом охорони правопорядку, і, одночасно, органом, що здійснює функції державного нагляду, а також координує діяльність правоохоронних органів з питань протидії злочинності та корупції. Такої ж позиції щодо сучасної прокуратури України притримується і В. Долежан, який зазначає, що безумовно вона є складовою системи органів охорони правопорядку, хоча й посідає в ній особливе місце: а) на відміну від інших органів охорони правопорядку, прокуратура не належить до виконавчої влади, а її місце у системі поділу влади досі не визначено; б) здійснює нагляд за додержанням законів іншими органами охорони правопорядку, передусім у сфері застосування ними кримінального процесуального і кримінально-виконавчого законодавства; в) прокуратура здійснює координацію діяльності органів охорони правопорядку з питань протидії злочинності і корупції (ст. 10 Закону України «Про прокуратуру») [7]. Враховуючи ці особливості, необхідно визнати стержневу, консолідуючу роль прокуратури у системі органів охорони правопорядку. Такої ж думки, на наш погляд, притримується і Ю. Полянський та акцентує є увагу на потребі самостійних публікацій, з урахуванням уже проведених наукових досліджень щодо правового статусу прокуратури [5, с. 34–36]. Також вважаємо, що перелік ознак, за якими органи охорони правопорядку виокремлюються серед інших правоохоронних органів, слід доповнити такою важливою ознакою, як їх позапартійність і незалежність від впливу політичних партій, громадських організацій, рухів, а також можливість здійснення і громадського контролю за їх діяльністю.

Отже, не виключаючи і інші підходи, сучасні умови подальшого демократичного поступу нашої держави та розбудови її як правової, вимагають визначення всіх складових системи органів охорони правопорядку, діяльність яких безпосередньо пов'язана як із забезпеченням встановлених Конституцією України прав і свобод людини та громадянина, так і з обмеженням цих прав, втручанням у сферу її приватності, застосуванням заходів примусу тощо.

Література:

1. Шемшученко Ю.С. Правопорядок / Ю.С. Шемшученко. *Юридична енциклопедія*: в 6 т.; редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 2003. Т. 5: П–С. 736 с.

2. Скаун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків : Еспада, 2009. 752 с.

3. Гулягин А.Ю. Правоохранительная деятельность: основные правовые характеристики. *Административное право и процесс*. 2001. № 6. С. 6–10.
4. Джураева О.О. Правоохоронна діяльність у забезпеченні правопорядку в сучасній державі. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2009. Вип. 51. С. 440–444.
5. Полянський Ю. Теоретичні засади організації і діяльності органів охорони правопорядку в аспекті конституційної реформи в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 33–37.
6. Тацій В.Я. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vapnu/2012_4/3.pdf
7. Долежан В. Проблеми визначення статусу прокуратури у діяльності Конституційної Асамблеї. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 16–21.